

ДО
ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА НАУЧНОТО ЖУРИ,
ОПРЕДЕЛЕНО СЪС ЗАПОВЕД
№ 1373 от 31.05.2016 г.
НА РЕКТОРА НА ЮЗУ „Н. РИЛСКИ“
ГР. БЛАГОЕВГРАД

Р Е Ц Е Н З И Я

върху дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по научна специалност „Икономика и управление по отрасли (туризъм)“, професионално направление 3.9. “Туризъм“, област на висшето образование 3. „Социални, стопански и правни науки”

Тема на дисертационния труд:

**„ИЗГРАЖДАНЕ НА РАЗПОЗНАВАЕМ ОБРАЗ НА СПА И УЕЛНЕС
ДЕСТИНАЦИЯ БЪЛГАРИЯ НА ЗАПАДНОЕВРОПЕЙСКИТЕ
ЕМИТИВНИ ТУРИСТИЧЕСКИ ПАЗАРИ“**

Автор: Милена Петрова Стоянова, докторант към катедра „Туризъм“
към Стопанския факултет при ЮЗУ „Неофит Рилски – гр. Благоевград

Рецензент: проф. д-р МАРИН НАЙДЕНОВ НЕШКОВ, кат. “ИОТ”,
в Икономически университет – Варна, област на висшето образование
3. “Социални, стопански и правни науки“, ПН 3.9. “Туризъм“,
научна специалност „Икономика и управление (туризъм), член на
НЖ съгласно заповед № 1373 от 31.05.2016 г. на Ректора на ЮЗУ

1. Кратко представяне на кандидата

Авторът на дисертационния труд Милена Петрова Стоянова е зачислена като докторант на самостоятелна подготовка към кат. „Туризъм“ на Стопанския факултет в ЮЗУ „Н. Рилски“ - Благоевград със заповед № 381/28.02.2013 г. на Ректора на ЮЗУ за срок от 3 години (от 25.02.2013 до 24.02.2016), на основание решение на ФС на Стопанския факултет (Протокол № 6/03.07.2012 г.). За неин научен ръководител е определен доц. д-р Преслав Димитров от същата катедра.

М. Стоянова е родена на 21.06.1974 г. в гр. Вълчи дол, обл. Варна. Завършва средното си образование в СОУ „Гео Милев” – гр. Варна, а висшето в ОКС „Бакалавър“ - в ШУ „Епископ К. Преславски”, Факултет по природни науки, спец. „Биология и геогра-

фия” през 1997 г. Магистърската си степен получава в същия университет по спец. „Туризм” през 2005 г. От творческата биография на докторантката заслужава внимание и фактът, че тя е работила по изпълнението на редица национални, международни и университетски проекти през периода 1997-2016 г. Владее писмено и говоримо английски и руски език.

2. Оценка на документацията по процедурата

Докторант Милена Стоянова е представила необходимия комплект документи и материали в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за неговото прилагане, Вътрешните правила за развитие на академичния състав в ЮЗУ „Н. Рилски”, Критериите и показателите за придобиване на образователната и научната степен „доктор“, приети от АС на висшето училище на 17 юли 2012 г. с протокол № 9. Този комплект включва: дисертационен труд; автореферат на дисертационния труд; европейски формат на автобиография; заповеди за отчисляване и зачисляване в докторантура и определяне състава на научното жури, рецензия за вътрешна защита, списък с публикациите по темата на дисертация.

Докторантката е приложила оригинали и копия на научните си публикации по темата на дисертационния труд (**общо 4 бр.** доклади): **1 самостоятелен** в Сборник доклади от Международна научна конференция „Глобализъм, регионализъм и сигурност“, 2013, УОБ Равда, “Издателски комплекс” на УНСС София и **3 в съавторство** – съответно в: Сборник доклади на 3-rd Olympus International Conference in SupplyChains, Athens, 2015 (под печат); Сборник с доклади от юбилейна международна научна конференция, посветена на 50-годишнината от създаването на специалност „Туризм“ в ИУ - Варна, 2015; Communication and Management Issues, “Cambridge Scholars Publishing” на International Conference on Communication and Management, 2016, Athens (под печат).

Научната продукция по дисертацията, по наша преценка, е достатъчна и представя резултатите от изследванията сред българската и международната научна общност. **Авторефератът** отговаря на изискванията за обем, структура и съдържание и отразява обективно основните резултати и научни приноси в нея.

Дисертационният труд на д-т Милена Стоянова е обсъден на заседание на катедра „Туризм” към Стопанския факултет при ЮЗУ, на основата на предложение от което е прието решение на ФС (Протокол № 8/26.05.2016) и издадена заповед на Ректора № 1371 от 31.05.2016 за отчисляване с право на защита, в съответствие със законовите и

поднормативните актове и разпоредби. Представените факти ми дават основание да считам, че процедурните изисквания по защита на дисертацията, са спазени стриктно.

3. Обща оценка на дисертационния труд

Представеният за рецензиране дисертационен труд е посветен на *актуална проблематиката*. Той представя сполучлив и оригинален опит за изследване на проблеми, свързани с изграждането на разпознаваем образ на спа и уелнес дестинация България на западноевропейските емитивни туристически пазари. Особено внимание в него се отделя на оценяването на образа (имиджа) на страната като такава и възможностите за управление на неговата разпознаваемост. В тази връзка оценяваме положително *избора на предмета и обекта на изследване* в него, а изследователските резултати – като оригинални, навременни и полезни за подпомагане субектите на туристическата политика и стопанска практика у нас в усилията им за повишаване конкурентоспособността на българския туристически продукт на международния пазар посредством неговата диверсификацията.

По отношение на *структурата и съдържанието* на дисертационния труд ще отбележим, че той е разработен в общ обем от 297 компютърно набрани стандартни страници и включва: въведение, пет глави, заключение (5 стр.), списък на използваната литература (20 стр.) и 2 приложения (14 стр.). Основният текст е с обем от 269 стр., лите-ратурните и информационните източници (20 стр.) са 308, от които 96 на кирилица, 212 на латиница, а общо от двете групи 71 са от интернет. Оценяваме положително факта, че около 50% от тях са публикувани през последните 10 години. Всички те са използвани коректно. Цитиранията са под черта, съгласно установените стандарти. Илюстративни-ят и доказателственият материал е представен в основния текст под формата на табли-ци и фигури. Поради възприетата номерация по отделни глави и липсата на конкретна информация за техния брой не можем да дадем точна количествена оценка за тях (по грубо преброяване - 43 фигури и 30 таблици).

Считаме, че посочените съдържателни и структурни параметри на рецензирания дисертационен труд го доближават в значителна степен до изискванията за структурна балансираност, композиционна цялост, правилна методологическа и логическа постройка и широка информационна база, на която се гради изследователската теза и определят аргументите за нейното доказване. Реализирането на поставената в дисертацията цел се основава на добре обработена и коректно използвана научна и емпирична информация по изследваната проблематика. Всичко това ми дава основание да считам,

че *целта и конкретните изследователски задачи*, определена в увода на дисертационния труд, са изпълнени в основната си част.

Методиката на изследване в дисертационния труд е подходяща и съобразена с неговата основна научна цел и конкретни изследователски задачи. Считаме, че в хода на проучванията, докторантът е постигнал добро съчетание на използваните методи. Като собено полезни оценяваме различните модели, на основата на които се измерва и оценява конкурентоспособността.

4. Оценка на формата и съдържанието на дисертационен труд

Във **въведението** на дисертацията, в добра по наша преценка последователност са: изведени аргументите за обосновка на актуалността на изследваната проблематика; определени изследователската теза, обектът и предметът на изследването; дефинирани целта и конкретните изследователски задачи на дисертационния труд; представени методите и методологията на изследването и посочени по-съществените ограничения и трудности, които авторката е преодолявала в хода на изследователския процес. В тази част от дисертацията, в синтезиран и логически завършен вид, откриваме намеренията и причините за избора на проблемите, начина на изследване и формиране на идеите и предложенията за тяхното решаване.

В **основния текст** на дисертационния труд, в съдържателните рамки на пет глави, са синтезирани резултатите от изследването в техните теоретични, методологически и практико-приложни аспекти. В **заклучението** са обобщени основните изводи и оценки на автора от изследването, представени в другите части на дисертационния труд.

В *първа глава* на дисертационния труд са определени отличителните характеристики на спа и уелнес туризма в дестинация България: неговото ресурсно осигуряване, заинтересованите страни и публичната политика за развитието му, наличните и потенциални негови пазари с акцент върху характеристиката на тези с рецептивен характер от Западна Европа. Впечатлението ни за тази част е, че в нея добре са подбрани и подложени на критичен преглед и оценка постиженията на съвременната наука, които пряко и косвено обслужват реализацията на изследователската цел. Те са основа и за разработване на методологията на проучването в следващите две глави на дисертацията.

Глава втора е посветена на по-важните теоретични въпроси, свързани с разпознаваемостта в туризма. Те са разгледани с използване на теорията за „другия“ и за приемливото социално поведение и са конкретизирани по отношение на: основните лостове на разпознаваемостта, ролята на изключителното предложение за продажба (ИПП) и

създаването на усещане за автентичност и достоверност в образите на туристическата дестинация. Наред с положителното ни впечатление от тази част считаме, че тя би могла да се обедини с глава трета. Така би се постигнало по-добро систематизиране на теоретичната част на изследването, както и съкращаване на обема на дисертацията.

Обект на внимание в *трета глава* е етапността в изграждането на образа на туристическата дестинация. В нейното съдържание е включено изследването на: същността и структура на комуникационните процеси в туризма, намирането на водещ образ на дестинацията и внедряването му в съзнанието и паметта на потребителите. Разгледани са основните комуникационни модели и класификации. Определени са по-важните решения, които маркетинговият комуникатор, рекламиращ образа на България като спа и уелнес дестинация, следва да вземе. Направен е (в някои части дори прекалено подробен) критичен преглед на специализираната литература по въпросите, свързани с образа (имиджа) на туристическата дестинация. В последния параграф на тази част обаче са налице елементи на анализ и препоръки за решаване на конкретни проблеми по внедряването на имиджа на дестинация България в съзнанието и паметта на потребителя, чието място по наше мнение е в други части на дисертацията.

Глава четвърта включва оценка както на цялостния образ на България, така и по негови компоненти, като дестинация на спа и уелнес туризма на основата на разработените в първия нейн параграф критерии, показатели и методи.

Глава пета е посветена на управлението на разпознаваемостта. В нея са представени идеи и препоръки на автора за подобряване на разпознаваемостта на образа на България като дестинация за спа и уелнес туризъм чрез планиране и организация на дейността по неговото изграждане, подържане и мониторинг на устойчивостта. Определно считаме, че тази част играе важна роля като конструктивна съставка на дисертацията. По тази причина би било добре тя да бъде с по-сериозен относителен дял в структурата на дисертацията, още повече ако се отчете факта, че в нея има текстове с по-общ методически характер.

6. Оценка на резултатите и приносите на дисертационния труд

Анализът на научните и научно-приложните резултати от изследването, съдържащи се в дисертационния труд, ни дава основание да определим, разграничим и оценим неговите *приноси* в следните основни направления:

а) научни приноси:

- извършен е задълбочен и комплексен критичен преглед и оценка на теоретичните концепции и постижения в специализираната литература по туризъм, свързани с обекта и предмета на изследването;

- допълнена и конкретизирана е потребителската, респективно маркетинговата теория в туризма с резултати от проучвания за отличителните характеристики на западноевропейските туристи, посещаващи България с цел спа и уелнес туризъм;

- разработени са етапите в процеса по изграждането на водещ и разпознаваем образ на туристическата дестинация.

б) Научно-приложни приноси:

- разработен и представен е управленски инструментариум за повишаване разпознаемостта и усещането за автентичност на спа и уелнес дестинациите;

- направена е комплексна и детайлизирана оценка на образа на България като дестинация на спа и уелнес туризъм чрез използване на система от критерии и показатели и разработване на неговия структурен модел;

- разработени и предложени са план и насоки за организация и осъществяване на дейността по изграждане на разпознаваем образ на България като спа и уелнес дестинация на западноевропейските емитивни туристически пазари.

Научната информация за подготовка и разработване на дисертационния труд в преобладаващата си част е извлечена от авторитетни, реферирани и официално признати източници. Намесата на докторантката при нейното използване е съобразена с изискванията на приложените изследователски методи и научната етика. Всичко това гарантира автентичност на изходните данни и достоверност на твърденията, оценките и изводите, на които се основават научните резултати. В тази връзка считаме, че основната част от тях ***са лично дело и заслуга на докторантката.***

Представените приноси определяме като балансирани в теоретичен и практико-приложен аспект. Убедени сме, че те ще бъдат оценени положително от политическите субекти в туризма като полезни и необходими за по-нататъшното ефективно развитие на продуктовата туристическа политика у нас.

7. Критични бележки и препоръки

Рецензираният дисертационен труд оценяваме като сериозно изследване върху проблемематика, която у нас е недостатъчно проучена. По тази причина, както във всеки подобен случай, той естествено е обременен с пропуски и непълноти. В тази връзка ще си позволим да направим някои бележки и препоръки към неговия автор с намере-

нието да помогнем за неговото по-добро представяне. Считаме, че те не намаляват научната стойност и приносите от изследването. По-конкретно ще отбележим, че:

- дисертационният труд би спечелил, ако обемът му беше съкратен до нормалния за подобен род разработки, за сметка на съкращаване на по-общи текстове и ненужни детайли, оптимизиране съдържанието на отделни негови части и др.;

- в съдържанието и структурата на дисертацията по-ясно биха могли да се разграничат и синтезират неговите методологически части – теоретична, аналитична и конструктивна, включително чрез намаляване броя на главите;

- публикуваните части на дисертационния труд са със сходна тематика и са само научни доклади; добре е авторката да насочи усилията си и към по-сериозни публикации – научни статии, студии и монографии;

- номерацията на таблиците и фигурите би била по-прегледна ако е обща, а не по отделни глави;

- номерацията на параграфите изисква прецизиране: в съдържанието, глава 1 и 2 тя е едностепенна (1., 2., и т.н), а в глави 3, 4 и – двустепенна (3.1., 3.2. и т.н.).

Във връзка с някои от бележките са и основните ни препоръки към д-т Милена Стоянова – да продължи и задълбочи изследванията си в избраната област в по-широк обхват и потърси възможности за по-ефективна апробация на резултатите от тях чрез по-крупни научни публикации, включително в реферирани издания.

8. Въпроси за дискусия по дисертационния труд

Актуалният и оригинален характер на дисертационния труд естествено поражда различни въпроси, които биха могли да бъдат обект на дискусия по време на неговата защита. В случая ще се ограничим до следните по-съществени от тях:

- резултатите от изследването в дисертацията, конкретизирани териториално за Западна Европа, могат ли да се апробират и за други емитивни туристически пазари;

- как българската държава (основно чрез своята туристическа политика) следва да съдейства за реализиране на идеите, насоките и препоръките в дисертационния труд;

- къде в България са основните потенциални, но неизползвани ресурси за развитие на спа и уелнес туризма, с усвояването на които би могъл да се подобри образът на страната като дестинация за този вид туризъм.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представеният за рецензиране дисертационен труд на тема: „Изграждане на разпознаваем образ на спа и уелнес дестинация България на западноевропейските емитивни туристически пазари”, с автор Милена Стоянова, *съдържа научни и научно-приложни приноси* и *отговаря на всички изисквания* на ЗРАСРБ, Правилника за прилагането му, Вътрешните правила за развитие на академичния състав в ЮЗУ „Н. Рилски” и Критериите и показателите за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ на висшето училище. Резултатите от изследването показват, че докторантката притежава теоретични знания и професионални умения по научното направление 3.9. „Туризм“ и *демонстрира* качества и умения за *самостоятелно провеждане на научно изследване*.

Изложените аргументи ми дават основание, в качеството ми на рецензент, убедено да оценя **ПОЛОЖИТЕЛНО** обсъждания дисертационен труд. Позволявам си да предложа и на останалите членове на почитаемото научно жури да гласуват **„ЗА”** *присъждането на образователната и научната степен „доктор“* на **Милена Петрова Стоянова** в област на ВО 3. „Социални, стопански и правни науки”, ПН 3.9. „Туризм“, научна специалност „Икономика и управление по отрасли (туризм)“.

18.06.2016 г.

гр. Варна

Рецензент:

(проф. д-р Марин Н. Нешков)